

Regeringen
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Bedömningsavdelningen

Tuula Kuosmanen

YTTRANDE

2002-01-08

Reg.nr 13-4265-01

Validering av vuxnas kunskap och kompetens

Ert dnr U2001/3879/V

Högskoleverket har anmodats yttra sig över betänkandet Validering av vuxnas kunskap och kompetens (SOU 2001:78).

Utgångspunkter

Högskoleverket vill erinra om sitt yttrande på EU: s memorandum om livslångt lärande där Högskoleverket underströk vikten av att formerna för validering utvecklas och att en mer generös tillämpning av reglerna för behörighet och tillgodoräknande utvecklas. I verkets remiss till betänkandet Validering av utländsk yrkeskompetens (SOU 1998:165) underströk Högskoleverket också behovet av att närmare utreda detaljerna kring valideringens innehåll och organisation.

Övergripande synpunkter

Högskoleverket anser att utredaren lämnar intressanta bidrag till hur arbetet med validering av vuxnas kompetens och kunskaper ska vidareutvecklas. Samtidigt anser Högskoleverket att många frågor är olösta och att frågan om valideringens organisation bara är skissartat beskriven. Den samverkansmodell som utredaren förespråkar måste utredas vidare så att gränsdragningsfrågor löses och organisationen får en lämplig dimensionering. Särskilt angeläget framstår arbetet med att säkerställa likvärdiga bedömningar så att den enskilde kan få en rättssäker validering av sin kompetens. Modeller och metoder för validering och dess organisation återstår också att utveckla. Högskoleverket anser att validering knappast kan bli en realitet förrän metodfrågorna fått en tydligare lösning. Utredaren betonar själv att en mängd uppgifter återstår att vidareutveckla och Högskoleverket instämmer i detta.

Definition

I betänkandet har utredaren anslutit sig till den definition som gjorts till exempel i betänkandet Validering av utländsk yrkeskompetens (SOU 1998:165), men av pilotfallen framgår att validering ur deltagarperspektivet haft en vidare innebörd än att formalisera kunskaper. Validering har där infogats i ett sammanhang där det överordnade syftet varit att göra den enskilde anställningsbar, validering har med andra ord ingått som ett av flera instrument i ett sådant förfarande. Samtidigt visar internationella erfarenheter att validering

kan vara ett sätt att befästa sin kompetens genom att skapa en formell merit av sin kompetens. Det är däremot inte säkert att personen avser att omedelbart utnyttja denna merit för att söka till högskolan eller mer kvalificerade anställningar. Det är emellertid av vikt beakta det vidare perspektivet när regelverket för validering ska utarbetas och inte bara betrakta validering ur den snävare definitionen.

Validering på högskolenivå

Utredaren anser att det är angeläget att validering blir en metod också på högskolenivå och ser med tillfredsställelse att regeringen i sin proposition *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15) lägger förslag med denna innebörd. Utredaren har dock inte närmare berört frågan om validering av högskoleutbildning.

Högskoleverket har genom sitt löpande bedömningsarbete fått klart för sig att det finns ett behov av validering för högskoleutbildade som omfattar även arbetsmarknaden. Högskoleverket tar därför detta tillfälle i akt att lyfta denna fråga. För den som har en utländsk högskoleexamen är det t.ex. inte alltid nödvändigt att genomgå kompletteringsutbildningar och därmed faller dessa personer utanför propositionens intentioner. En grupp som skulle gynnas av en sådan utvidgad validering är flyktingar som inte kan styrka sin utbildning och yrkeserfarenhet eller som på grund av förhållanden i hemlandet/utbildningslandet inte kan få dokumentens äkthet verifierad. För närvarande är dessa personer hänvisade till att antingen genomgå en hel svensk utbildning, som visserligen kan komma att förkortas med hjälp av metoderna för prövning av reell kompetens eller att inte få möjlighet att använda sin kompetens vilket naturligtvis är en förlust både för den enskilde och för samhället.

Organisation av valideringsverksamheten

Högskoleverket stödjer utredarens förslag om att fastlägga i lag och/eller förordning kommunernas skyldighet att erbjuda validering. Med hänvisning till ovan sagda rörande högskoleutbildades behov av validering är det viktigt att det av lagen/förordningen framgår att kommunernas skyldighet att erbjuda validering även ska/kan omfatta högskoleutbildade. Utredaren föreslår vidare att validering av kunskaper upp till högskolenivå ska anordnas i landets samtliga kommuner vilket Högskoleverket instämmer i. *Som utredaren påpekar innebär inte detta att kommunerna själva måste genomföra valideringen men att det ska vara kommunernas ansvar att validering möjliggörs.* Validering av högskoleutbildning bör naturligtvis fortfarande göras av utbildningsanordnarna själv, dvs. högskolorna, men det måste finnas möjligheter att hantera hela individens kompetens i de fall då kommunerna saknar kompetens för bedömning.

Det kan inte heller nog påpekas vikten av den roll som de kommunala studie- och yrkesvägledarna och Arbetsmarknadsverkets vägledare har i arbetet med att motivera personer att "bli" validerade och att valideringen också sker inom rätt område och på rätt nivå. Till detta kan resurser behöva avsättas för kompetensutveckling både av kommunernas studie- och yrkesvägledare och vägledarna inom Arbetsmarknadsverket. Kompetensutvecklingen bör ha den vuxne individen i fokus.

Nationellt ansvar

Utredaren föreslår att ett nationellt organ (nationell myndighet) inrättas för validering och kompetensbevis. Utredaren förordar vidare *samverkansmodellen* av de tre modeller som finns angivna i utredningen. Samverkansmodellen innebär att kommunerna ansvarar för all validering på lokal nivå. En regional organisation i form av kommuner i samverkan etableras när kommunerna så bedömer lämpligt. På nationell nivå finns ett självständigt, statligt organ för validering. Den föreslagna organisationen föreslås överta vissa uppgifter som för närvarande ligger inom Arbetsmarknadsverkets och Statens skolverks ansvarsområden. Det statliga organet bör utveckla samverkansformer med framförallt Arbetsmarknadsverket, Statens skolverk och Integrationsverket, liksom med andra statliga verk och parter på arbetsmarknaden.

Högskoleverket stödjer utredaren förslag om inrättande av ett nationellt organ som arbetar enligt samverkansmodellen. Om validering i framtiden ska bli möjlig även för högskoleutbildade, vilket är Högskoleverkets förhoppning, kan samverkansmodellen lättare hantera att högskolorna förs in.

Kunskapernas ålder

Utredaren föreslår att de kunskaper som valideras, dvs. som utgör underlag för ett kompetensbevis inte får vara äldre än två år. Högskoleverket finner anledning att påpeka att detta innebär en skärpning när det gäller invandrades möjligheter att komma in på arbetsmarknaden. Idag kan det hända att ansökan om uppehållstillstånd, svenskstudier m.m. gör att inträdet på arbetsmarknaden tar lång tid. Emellertid tror Högskoleverket att om även invandrare ska få möjlighet att få kompetensbevis kan ytterligare åtgärder än de föreslagna bli nödvändiga.

Ledighet från arbete för validering

Högskoleverket stödjer utredarens förslag om att en ändring införs i Lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning, som innebär att den anställda ska få lagfäst rätt till tjänstledighet för validering för betyg och/eller kompetensbevis. En förutsättning för validering är att den som önskar genomgå validering men redan har ett arbete, ska kunna få tjänstledigt för detta.

Ekonomiskt stöd vid validering

Högskoleverket stödjer i huvudsak utredarens förslag till ekonomiskt stöd vid validering och att studiemedel för deltagande i validering ska kunna uppbäras av personer över 50 år. Som utredaren påpekar finns det idag möjligheter att arbeta till 67 års ålder vilket också är önskvärt från samhällets sida. Det är därför viktigt att underlätta för alla som är villiga att arbeta längre. Validering kan vara ett instrument för att få en del att stanna kvar i arbetslivet några år till. För att kunna genomgå validering förutsätter det dock att den validerade har sin försörjning säkrad under den aktuella perioden oavsett ålder.

Behörighet för högre studier

Utredaren föreslår att en person som genom validering erhållit ett kompetensbevis omfattande minst yrkeskompetens, nivå 2, också ska anses uppfylla villkoren för grundläggande behörighet, förutsatt att den personen också har kunskaper motsvarande

godkända betyg i svenska B och engelska A. Utredaren tillägger att det närmast är fråga om en person med flera års yrkesverksamhet. Förslaget påminner därför en del om den nuvarande ordningen med s.k. 25:4: or (jfr 7 kap. 6 § högskoleförordningen).

Utredaren menar själv att förslaget sannolikt inte har någon praktisk betydelse men menar att det däremot kan ha en psykologisk betydelse. Ett av syftena med antagningssystemet till högskolan är att avgöra om den enskilde har förutsättningar att genomföra den sökta utbildningenⁱ. Erfarenheterna av behörighetsgrundad arbetsmarknadserfarenhet, är emellertid att den inte har något större prognosvärde för studieframgångⁱⁱ. Det är svårt att se att det aktuella förslaget skulle innebära någon skillnad i den delen mot den nuvarande ordningen.

Naturligtvis har förslaget betydelse för att valideringssystemet ska möjliggöra övergångar till högskolan men det återstår att se om det kommer att få någon praktisk betydelse. De personer som kan tänkas söka till högskoleutbildning kan även sakna särskild behörighet och även möjlighet att efter behörighetsprövning delta i urvalet. En förutsättning för att kunna delta i betygsurvalet som oftast har flest platser att tillgå är att det finns en meritpoäng att konkurrera med. Då kompetensbeviset inte kommer att ha någon form av poäng eller betyg innebär detta att dessa sökande får konkurrera om platserna i högskoleprovurvalet under förutsättning att det finns ett giltigt högskoleprov i likhet med 25: 4orna. De sökande som inte kan konkurrera i betygs- eller provurvalet kan antas om det efter urvalet finns platser kvar till sökt utbildning.

Kompetensbevis

Verket stödjer utredarens förslag om att genomförd validering av kunskap och kompetens dokumenteras i ett kompetensbevis eller – där så inte är möjligt – i intyg. Högskoleverket håller med utredaren om att kompetensbeviset bör omfatta ett relativt brett yrkesområde och huvudsakligen bekräfta helhetsperspektiv, tillämpning och reflektionsförmåga samt på vilken nivå kompetensen ligger. Detta är också i linje med Högskoleverkets utlåtanden över utländsk högskoleutbildning där bedömningen är en helhetsbedömning och ett uttryck för acceptering av en utbildning. Det är dock av yttersta vikt att kompetensbeviset har nationell legitimitet bland arbetsgivare och bland utbildningsanordnare på alla nivåer. Det är då naturligt att ansvaret för framtagandet och utvecklingen av kompetensbevisen ligger inom ramen för en eventuell nationell myndighet/organisation

Meritportfölj

Verket stödjer utredarens förslag om att arbetet med utvecklande av meritportfölj påbörjas. Som utredaren för fram bör meritportföljen, för att ha legitimitet och status, ha en enhetlig och strukturerad uppläggning. Utredaren påpekar emellertid att meritportföljen inte kan användas av alla, eftersom alla inte har någon arbetsgivare som kan intyga vilka arbetsuppgifter som utförts och nämner bland annat många nyanlända invandrare, vissa långtidssjukskrivna och en del egenföretagare. Högskoleverket anser det vara av vikt att

ⁱ Se t.ex. proposition 1995/96:184 s. 8, Tillträde till högre utbildning m.m.

ⁱⁱ Se t.ex. Tillträde till högre utbildning – en evighetsfråga, Högskoleverkets skriftserie 1997:13 S, s.101

utveckla modeller som även kan tillämpas på ovan angivna grupper då det kanske är de som bäst behöver en meritportfölj.

Beslut att avge detta yttrande har fattats av universitetskansler efter föredragande av utredaren Tuula Kuosmanen i närvaro av avdelningschef Ulf Öhlund, avdelningschef Inger Rydén Bergendahl och utredaren Per Gunnar Rosengren. I beredningsarbetet har även utredaren Kerstin Lindgren deltagit.

Sigbrit Franke

Tuula Kuosmanen